

3. Марцеляк О.В. Конституційна реформа в Україні і конституціоналізація вітчизняної правової системи / О.В. Марцеляк // Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 22-23 квітня 2016 р. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2016. – 236 с. – С. 71-73. – С. 72.

4. Орзих М.Ф. Верховенство права – принцип практической деятельности государства и общества // Юридический вестник. – 1997. – №3. – С. 69-70.

5. Терлецький Д.С. Конституційно-правове регулювання дії міжнародних договорів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. / Терлецький Д.С. – Одеса, 2007. – 234 с. – С. 148;.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Тітов Є. Б.,
доцент кафедри загально-правових дисциплін
факультету № 6 ХНУВС, к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ЗМІСТУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Проблема відповідальності у сучасному міжнародному праві виступає однією з найбільш актуальних проблем теоретичного та прикладного характеру. Причина тому полягає в ряді чинників, серед яких, зокрема, – загальноправовий принцип, який стверджує *ubi responsabilitas, ibi jus* (де є відповідальність, там є право). Іншими словами можна сказати, що інститут відповідальності у сучасній юридичній науці визнається правоутворюючим фактором. Визнаючи це, ми визнаємо і роль інституту відповідальності у функціонуванні міжнародного права як регулятора міжнародно-правових відносин, а, отже, і його вплив на виникнення, реалізацію та припинення міжнародних відносин.

Необхідно відзначити, що з моменту створення Організації Об'єднаних Націй, цією організацією ведеться активна робота по кодифікації і прогресивному розвитку міжнародного права. Значна увага у ході цієї роботи приділяється питанню відповідальності, що проявилось у серії доповідей з проблеми міжнародної відпо-

відальності, підготовлених за завданням Комісії міжнародного права спеціальними доповідачами, якими у різні роки виступали Ф.В. Гарсія-Амадор, Р. Аго і Дж. Кроуфорд. Результати даної роботи проявилися до сьогоднішнього дня у прийнятті Проекту статей про відповідальність держав. Відзначимо також, що спеціальні дослідження цієї проблематики свого часу проводилися як в нашій країні (А. Трайніним, Ю. Рибаківим, Н. Ушаковим, Ю. Решетовим, Л. Сперанською та ін.), так і за кордоном (Д. Анцилотти, Е. Борчардом, К. Іглтоном, М. Віраллі, Ж. Салмоном, К. Домінісом, П.-м. Дюпуї, Д. Карелла та ін.). Однак до сих пір ця робота не призвела до появи універсальної концепції міжнародно-правової відповідальності, що обумовлює актуальність подальших досліджень у цій сфері.

Дослідження проблеми міжнародної відповідальності в міжнародно-правовій доктрині вимагає уважного розгляду і оцінки тих теоретичних концепцій і юридичних конструкцій, які висувалися до сих пір з даної проблеми. А перед дослідниками стоїть проблема обґрунтування міжнародно-правової відповідальності держав і інших суб'єктів, перш за все за посягання на принципи мирного співіснування держав і їх міжнародної співпраці, на міжнародний правопорядок, а також завдання встановлення форм і шляхів реалізації цієї відповідальності.

На сучасному етапі розвитку міжнародного права характерною ознакою інституту міжнародно-правової відповідальності є неоднозначність поглядів вчених на саме визначення міжнародної відповідальності. Одними вона розуміється, як специфічний обов'язок порушника відшкодувати заподіяну ним шкоду, іншими – як реалізація санкцій щодо суб'єкта, який порушив свої міжнародні зобов'язання, третіми – як комплексне утворення, що включає одночасно обов'язок порушника й реалізовані у відношенні нього санкції. Всі ці погляди рівною мірою користуються підтримкою в міжнародно-правовій доктрині.

Міжнародно-правова відповідальність держав розглядається в даний час і в теорії і на практиці як один з найважливіших принципів міжнародного права. Не дивлячись на значне розмаїття думок з приводу змісту даного поняття, слід визнати, що у будь-якому випадку міжнародно-правова відповідальність – це сукупність правових відносин, що виникають у сучасному міжнародному праві у зв'язку з правопорушенням суб'єкта міжнародного права, або у зв'язку зі шкодою, завданою в результаті правомірної діяльності. При цьому в одних випадках подібні правовідносини можуть стосуватися безпосередньо тільки держави-

правопорушниці і потерпілої держави, в інших же – можуть зачіпати права та інтереси усього міжнародного співтовариства. З точки зору наслідків ці правовідносини можуть виражатися у відновленні порушеного права, у відшкодуванні матеріальних збитків, у прийнятті будь-яких санкцій та інших заходів колективного або індивідуального характеру до держави-порушниці, а у разі настання шкідливих наслідків у результаті правомірної діяльності – в обов'язку здійснити відповідну компенсацію.

Одним з найбільших і найефективніших дослідників цього питання сьогодні залишається Комісія міжнародного права ООН. Комісія визначила зміст міжнародної відповідальності як "наслідки, які те, або інше міжнародно-протиправне діяння може мати згідно з нормами міжнародного права в різних випадках, наприклад, наслідки діяння в плані відшкодування збитку і відповідних санкцій". Однак виникає питання: чи слід визнавати елементом міжнародно-правової відповідальності, в сенсі визначення запропонованого Комісією міжнародного права, будь-які наслідки міжнародно-протиправного діяння?

Наслідки міжнародного правопорушення, як елемент поняття міжнародно-правової відповідальності, перш за все, припускають відновлення *status quo ante*. Воно передбачає обов'язки держави-правопорушниці, виконання яких тягне позбавлення, і здійснюється у різних реституціях, а саме:

а) *restitutio in pristinum*, яку в доктрині міжнародного права називають ресторацією і яка полягає у відновленні нематеріальних прав потерпілих суб'єктів міжнародного права (наприклад, припинення незаконної окупації, звільнення неправильно затриманих осіб, скасування судових рішень, які завдають шкоди потерпілим державам, їх юридичним і фізичним особам);

б) *restitutio in integrum*, яку в доктрині міжнародного права називають реституцією в натурі і яка полягає в поверненні державою-правопорушником потерпілим суб'єктам неправомірно захопленого у них майна, що має індивідуальні характеристики (наприклад, архівів, історичних, художніх та інших цінностей і т. п.).

При цьому необхідно зазначити, що не всякі наслідки, очевидно, повинні визнаватися тими самими негативними наслідками, у виникненні яких проявляється міжнародно-правова відповідальність. Зокрема практика міждержавних відносин свідчить, що реституція є першим кроком ліквідації шкідливих наслідків міжнародного правопорушення, що дозволяє розглядати її, поряд з сатисфакцією і репарацією як форму міжнародно-правової відпо-

відальності. Однак таке розуміння реституції представляється спірним. Адже збитки потерпілої держави з моменту порушення зобов'язання державою-правопорушницею, збільшуються кожної миті тому реалізація порушником свого обов'язку з відновлення status quo ante шляхом реституції у будь-який з її форм є лише поверненням до дотримання порушених міжнародно-правових приписів, які явно нерівнозначні відшкодуванню потерпілій державі усіх понесених нею збитків. Отже, нелогічно трактувати реституцію як форму відповідальності, оскільки відповідальність передбачає певну поразку власних прав, якої держава-правопорушниця має зазнати у якості покарання за вчинене порушення. За таких умов, реституція, ведучи до відновлення status quo ante, не є формою відповідальності, адже вона жодним чином не впливає на комплекс власних прав, свобод чи законних інтересів держави-порушниці. Допускаючи істинність цієї тези реституцію слід визнати формою припинення правопорушення (відновлення міжнародного правопорядку) – дією, нехай і пов'язаною з негативними наслідками правопорушення для порушника, але такою, що не входить до складу відповідальності, оскільки в якості останніх виступають репарація і сатисфакція, що здійснюються разом із реституцією.

Одержано 17.11.2016

УДК 34.03

Тіхонова М. А.

к.ю.н, доцент, доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Факультету № 4 ХНУВС

ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ СПОРТУ

1. Категорія правового регулювання є однією з основоположних категорій правової дійсності, оскільки через регулювання проявляється власне сутність та соціальне призначення права.

2. У вітчизняній правовій науці при вивченні питань правового регулювання досить поширеним залишається інструментальний підхід розуміння сутності і соціальної цінності права. Означений підхід розглядає правове регулювання як систему механізмів, стимулів і обмежень, що впливають на учасників суспільних відносин. Крім цього, виходячи з елементно-структурних особливостей механізму інструментального підходу